O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

“BOSHQA TARMOQLARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDIT” KAFEDRASI

MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA O‘TKAZISHNING NAZARIY, TASHKILIY VA METODOLOGIK MASALALARI

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
MATERIALLARI
(2024 yil 15 noyabr)

SAMARQAND – 2024

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

“BOSHQA TARMOQLARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDIT” KAFEDRASI

MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA O‘TKAZISHNING NAZARIY, TASHKILIY VA METODOLOGIK MASALALARI

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
MATERIALLARI
(2024 yil 15 noyabr)

SAMARQAND – 2024

UO‘K: 657.6-051:006
Sh 63
ĘBK: 65.053

Moliyaviy hisobot auditini xalqaro standartlar asosida o‘tkazishning nazariy, tashkiliy va metodologik masalalar. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari 2024 yil 15 noyabr kuni. Samarqand, SamISI, 2024. – 434 bet.

To‘plovchi va nashrga tayyorlovchilar:

U.A. Shirinov – PhD, Dotsent;
X.O‘. Po‘latov – katta o‘qituvchi;

Nashr uchun mas’ullar:

K.B.Urazov – iqtisod fanlari doktori, professor;
M.Q.Pardaev – iqtisod fanlari doktori, professor;
S.N.Tashnazarov – iqtisod fanlari doktori, professor.

Mazkur kitob buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va auditning nazariy va metodologik muammolari, soha sub’ektlarida auditning xalqaro standartlarini keng joriy qilish, jumladan moliyaviy hisobotni MHXSlari talablariga muvofiqlashtirish, “Buxgalteriya hisobi va audit” ta’lim yo‘nalishini xalqaro akkreditatsiyadan o‘tkazish, buxgalterlar va auditorlarni xalqaro sertifikatlashtirish, korxona va tashkilotlarda auditni xalqaro standartlar asosida o‘tkazish, moliyaviy nazorat tizimini takomillashtirish, korxonalar faoliyati samaradorligini baholash va tahlil qilishga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqotlar natijalari o‘rin olgan. Ushbu to‘plamda tadqiqot natijalari bo‘yicha olingan xulosa va takliflar iqtisodiyotimizning rivojlanishiga, buxgalteriya hisobi va auditni xalqaro andozalar asosida tashkil etishga, ta’lim tizimini kredit-modul tizimiga o‘tkazishga xizmat qiladi.

Oliy ta’lim muassasalari professor-o‘qituvchilari, doktorantlar, mustaqil tadqiqotchilar, magistrantlar va bakalavrlar, shuningdek korxonalar rahbarlari, buxgalterlar, auditorlarlar va boshqa mutaxassislar uchun mo‘ljallangan.

Ilmiy to‘plam Oliy ta’lim muassasalari professor-o‘qituvchilari, talabalari, magistrlar, tayanch doktorantura, doktorantura, mustaqil izlanuvchilar va soha mutaxassislariga mo‘ljallangan.

Maqolalar mualliflar tahririda bosilmoqda. Ularda keltirilgan, raqamlar, faktlar, xulosa va tavsiyalarga mualliflar mas’ul. Ularning ayrim fikrlari tashkiliy guruh qarashlariga to‘g‘ri kelmasligi mumkin.

ISBN: 978-9910-702-29-7

© Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, 2024

QURILISH KORXONALARI FAOLIYATI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH

Shirinov Uchqun Abduxalilovich - dotsent, PhD
Nasriddinov Bahodir - SamISI, magistrant

Annotatsiya: Mazkur maqolada qurilish korxonalarida auditni o‘tkazishning takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari, audit jarayonini samarali tashkil etish va audit xulosalarini aniq va maqsadga muvofiq ishlab chiqish bo‘yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so’zlar: Qurilish korxonalari, ichki nazorat, audit, audit xulosalari.

Qurilish korxonalarida auditni o‘tkazish, korxonaning moliyaviy va operatsion faoliyatini baholash, ichki nazorat tizimining samaradorligini tekshirish va qonuniy me’yorlarga rioya etilishini aniqlashda muhim rol o‘ynaydi. Qurilish sektori, o‘zining murakkab va ko‘p qirrali faoliyati bilan ajralib turadi, bu esa audit jarayonlarini yanada murakkablashtiradi. Qurilish ishlari va loyihalarining katta miqdori va keng qamrovi, shu bilan birga, risklarning yuqori darajasi auditni o‘tkazishda maxsus yondashuvni talab qiladi.

Biroq, qurilish korxonalarida auditni o‘tkazish jarayoni ko‘pincha normativ va texnik jihatdan o‘z vaqtida aniqlanishi va amalga oshirilishi kerak bo‘lgan muammolarni ko‘rsatishga qodir emas. Shunday qilib, audit jarayonlarini takomillashtirish, nafaqat auditning samaradorligini oshiradi, balki qurilish korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash, xarajatlarni kamaytirish va loyiha boshqaruvining yuqori darajasini saqlab qolishga xizmat qiladi.

Qurilish korxonalarida auditni o‘tkazish, ayniqsa, katta miqyosdagi loyiha va qurilish ishlarini bajarishda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonning samaradorligini ta’minlash uchun auditni rejalashtirish, dasturini ishlab chiqish va audit xulosasini takomillashtirish zarur.

Qurilish korxonalarida auditni o‘tkazish jarayoni, bir necha bosqichlarni o‘z ichiga oladi. Har bir bosqichda amalga oshiriladigan ishlar quyidagicha bo‘ladi:

Auditning Tayyorlanishi (Pre-Audit Bosqichi).

Auditning birinchi bosqichi — bu tayyorgarlik jarayonidir. Bu bosqichda auditorlar quyidagi ishlarni amalga oshiradilar:

- ❖ Korxona haqida ma’lumot to‘plash: Korxonaning yuridik maqomi, tashkilot tuzilmasi, moliyaviy hisobotlar va boshqaruv tizimi haqida ma’lumot yig‘ish.
- ❖ Auditning maqsadi va ob'ektini aniqlash: Auditning aniq maqsadlari belgilab olinadi: moliyaviy tekshiruv, soliq audit, qurilish loyihalarining boshqaruvi, yoki ichki nazorat tizimining samaradorligini baholash.
- ❖ Risklarni aniqlash: Auditorsiz faoliyat ko‘rsatish xavf-xatarlarini tahlil qilish va ularning oldini olish uchun choralar ko‘rish.

Auditning O‘tkazilishi (Fieldwork Bosqichi)

Bu bosqichda auditorlar qurilish korxonasining moliyaviy hisobotlarini, shartnomalarini, ichki nazorat tizimini va amaliyotlarini tekshiradilar. Asosiy ishlar:

❖ Moliyaviy va texnik hujjatlar tahlili: Qurilish ishlari, shartnomalar, to‘lovlar va resurslarning sarflanishini tekshirish.

❖ Intervyular va kuzatuvlar: Korxona rahbariyati va xodimlari bilan suhbatlar o‘tkazilib, faoliyatlar va amaliyotlar haqida qo‘shimcha ma'lumotlar olinadi.

❖ Inshootlarni joyida tekshirish: Qurilish obyektlarining qurilish jarayonini, sifatini va vaqtida bajarilishini tekshirish.

Audit Xulosalarini Tayyorlash (Audit Reporting Bosqichi)

Audit tekshiruvlari yakuniga yetgach, auditorlar o‘z xulosalarini ishlab chiqadilar. Bu bosqichda auditorlar quyidagilarni amalga oshiradilar:

❖ Tahlil va baholash: Topilgan xatolar, kamchiliklar, va qonun buzilishlari tahlil qilinadi.

❖ Audit xulosasini yozish: Auditning umumiy xulosalari, tavsiyalar va tavsiya etilgan tuzatishlar keltiriladi.

❖ Hisobotni taqdim etish: Audit xulosasi korxona rahbariyatiga taqdim etiladi va kerakli tuzatishlar kiritiladi.

Audit rejasini ishlab chiqish — bu audit jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishining asosiy shartidir. Audit rejasida quyidagi asosiy jihatlar aks etadi:

❖ Maqsad va vazifalar: Auditning aniq maqsadi va auditorlar tomonidan amalga oshiriladigan tekshiruvlarning asosiy yo‘nalishlari belgilab olinadi.

❖ Audit sohalari: Qurilish korxonasining moliyaviy hisobotlari, texnik hujjatlari, ichki nazorat tizimi va qurilish ishlari kabi sohalar belgilab olinadi.

❖ Resurslar va vaqt jadvali: Auditni o‘tkazish uchun zarur resurslar va vaqt belgilab olinadi. Shuningdek, auditni amalga oshiruvchi guruhning tarkibi va mutaxassislik sohalari aniqlanadi.

❖ Risklarni boshqarish: Potensial risklarni aniqlash va ularni kamaytirish choralari ishlab chiqiladi.

❖ Nazorat va hisobot: Audit jarayonini nazorat qilish va yakuniy hisobotni taqdim etishning tartibi ko‘rsatiladi.

Audit dasturi — bu audit jarayonida bajariladigan konkret ishlar ro‘yxatidir. Auditorlar har bir bosqichda quyidagi amallarni bajaradilar:

❖ Dokumentatsiya yig‘ish va tahlil qilish: Moliyaviy hisobotlar, shartnomalar va boshqa tegishli hujjatlar yig‘iladi.

❖ Tahlil qilish: Olingan hujjatlar asosida turli xil tahlil usullari qo‘llaniladi, masalan, nisbiy tahlil, solishtirma tahlil, va statistik tahlil.

❖ Nazorat va kuzatuv: Qurilish ishlarining amalga oshirilishi va materiallarning sifatini tekshirish.

❖ Intervyu va suhbatlar o‘tkazish: Korxona xodimlari bilan suhbatlar tashkil etilib, aniq ma'lumotlar to‘planadi.

Audit xulosasi, audit jarayonining yakuniy natijasidir. Xulosa tayyorlashda quyidagilarni hisobga olish muhimdir:

Xulosada audit jarayonida aniqlangan barcha muammolar va kamchiliklar aniq ifodalanishi kerak. Xulosada quyidagilar bo‘lishi kerak:

- ❖ Muammolarni tahlil qilish: Topilgan muammolar aniq tahlil qilinadi va ularning sabablarini aniqlashga harakat qilinadi.
- ❖ Tavsiya va tuzatishlar: Xatolar va kamchiliklar asosida tuzatishlar va tavsiyalar keltiriladi.

Audit xulosasida keltirilgan tavsiyalar amaliyotga joriy qilinishi kerak. Buning uchun audit xulosasining aniq va muayyan bo‘lishi zarur. Audit xulosasining yakuniy qismi korxona rahbariyati va boshqaruvi uchun aniq va tushunarli bo‘lishi zarur. Xulosa nafaqat muammolarni ko‘rsatishi, balki ular bo‘yicha aniq yechimlar taklif qilishi kerak.

Qurilish korxonalarida auditni o‘tkazish, rejalashtirish va amalga oshirish jarayonlari murakkab va ko‘p jihatlarni o‘z ichiga oladi. Audit jarayonining samaradorligini oshirish uchun reja va dastur aniq va puxta ishlab chiqilishi, audit xulosasining sifatli tayyorlanishi zarur. Auditorsiz faoliyat yuritish xavflarini kamaytirish, korxona moliyasini yaxshilash va ichki nazorat tizimini takomillashtirish uchun audit jarayonlari doimiy ravishda takomillashtirilishi kerak. Bu esa qurilish sohasida muvaffaqiyatli boshqaruvni ta'minlaydi.

PUL OQIMLARI TO'G'RISIDAGI HISOBOTNI AXS ASOSIDA AUDIT O'TKAZISH TARTIBLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Shirinov Uchqun Abduxalilovich - dotsent, PhD
Qilichova Guljahon - SamISI, magistrant

Bu maqolada pul oqimlari to'g'risidagi hisobotni AXS asosida audit qilish jarayoni va uning asosiy bosqichlari batafsil yoritiladi.

Pul oqimlari to'g'risidagi hisobotni AXS (Auditorlik Xizmati Standartlari) asosida audit qilish, moliyaviy hisobotlarning to'liqligi, aniq va ishonchliligini ta'minlash uchun muhim vazifadir. Auditorlar, kompaniyaning pul oqimlari hisobotini tekshirayotganida, ularning operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyatlari bo'yicha olingan mablag'lar va ularning sarfi haqida to'liq va ishonchli ma'lumot olishlari zarur. AXS asosidagi audit, auditorlarga kompaniyaning moliyaviy holatini aniqlash, potentsial xatarlarga e'tibor qaratish va kerakli tuzatishlarni kiritishda ko'maklashadi. Ushbu audit jarayoni, kompaniyaning pul oqimlari to'g'risidagi hisobotlarining xalqaro moliyaviy standartlarga (IFRS) yoki mahalliy talablarga muvofiqligini aniqlashga yordam beradi, bu esa moliyaviy boshqaruvni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Pul oqimlari hisobotini audit qilishda auditorlar AXSga asoslanib, bir nechta muhim bosqichlarni amalga oshiradi. Bular orasida audit rejasini tuzish, risklarni tahlil qilish, kompaniyaning ichki nazorat tizimini tekshirish va tegishli audit testlarini o'tkazish kiradi. Shu tarzda, audit jarayoni nafaqat kompaniyaning

MARDANOV ZAFAR XURRAMOVICH	O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARIDA TO‘LOV HUJJATLARINI RASMIYLASHTIRISH, NAZORATDAN O‘TKAZISH VA BANK OPERATSIYALARINI BAJARISHDA JAVOBGARLIK	384
XOLIQOV TOLIBJON LUPTULLAEVICH	PAXTA-TO’QIMACHILIK KLASTERLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	393
XOLIQOV TOLIBJON LUPTULLAEVICH	PAXTA-TO’QIMACHILIK SOHASI SUB’EKTLARI FAOLIYATINI KLASTERLASHTIRISH NATIJALARI	395
I.H. IBRAGIMOV	XO‘JALIK SUB’EKTLARI FAOLIYATIDA SINERGIZM NATIJALARINI HISOBGA OLISHNING AMALIYOTDA QO‘LLANILISHI:TAJRIBA VA MUAMMOLAR	398
SHIRINOV AZIZ ABDUXALILOVICH	BANKLARDA NOMODDIY AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	401
SHIRINOVA GULNOZA	ALOQA KORXONALARIDA INNOVATSION XIZMATLARNI QO’LLASH AMALIYOTI	404
SHIRINOV UCHQUN ABDUXALILOVICH NASRIDDINOV BAHODIR	QURILISH KORXONALARI FAOLIYATI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH	407
SHIRINOV UCHQUN ABDUXALILOVICH QILICHOVA GULJAHON	PUL OQIMLARI TO'G'RISIDAGI HISOBOTNI AXS ASOSIDA AUDIT O'TKAZISH TARTIBLARINI TAKOMILLASHTIRISH	409
GAFUROVA DILOBAR KARAMATOVNA	TA’LIM XIZMATLARI BOZORIDA OLIY TA’LIM MUASSASALARINING RIVOJLANISH HOLATI VA TENDENSIYALARI	412
RAJABOV ORZUJON MAMASOLIYEVICH	RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA LOGISTIKA XIZMAT KO‘RSATISH SOHASI KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIK KO‘RSATKICHLARINI BAHOLASH	416
UMIRZOQOV FAHRIDDIN FARXODOVICH	BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA BANK VOSITACHILIGINI O’RNI	419